

G H E N D T S C H E T Y D I N G H E N

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

3de Jaargang, nr. 1

Januari 1974.

Ere-Voorzitter : de Heer Dr. P. Rogghé

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : M. Steels

Penningmeester : A. Verbeke

Secretariaat : Sint-Lievensdoorgang I, Gent. Tel. 25 67 69.

Postrekening 105.04.73 - Heemkundige en Historische Kring Gent.

Lidgeld : 150 fr. per jaar.

OP ZONDAG 27 JANUARI 1974 OM 10 U 30 IN DE BOVEN-
ZAAL VAN "HET DAMBERD" KOORNMARKT, GENT : DIA-
PROJECTIE : BEELDEN UIT HET OUDE GENT door
Ir. M. HEINS.

OP ZONDAG 24 FEBRUARI 1974 OM 10 U 30 IN DE BOVEN-
ZAAL VAN "HET DAMBERD" KOORNMARKT, GENT : DIA-
PROJECTIE "KRISKRAS DOOR HET OUDE GENT" door de
Heer G. HEBBELYNCK en CONTACTVERGADERING VOOR
DE LEDEN.

INHOUD

	Blz.
Mededelingen	2
Open Brief	3
Armand Heins	4
Carnaval te Gent	7
De Nachtwacht te Gent in de 19 ^e eeuw	20
Een Woordje over de Kazerne in de Brusselsepoortstraat te Gent	26
In de Mammelokker te Gent	27
Bibliografie	30
Vraag en Antwoord	31

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent.

Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

MEDEDELINGEN

Geachte Lezers,

Hier is Ghendtsche Tydinghen terug en zoals beloofd in een nieuw pak : steviger papier, handiger formaat, mooie illustraties en boeiende teksten.

Bijna al de leden hebben reeds hun bijdrage gestort voor 1974. Begrijpelijk zijn er nog enkele telaarcomers. Het eerste nummer van de jaargang 1974 wordt aan al de leden van 1973 gezonden. We durven de leden, die hun bijdrage 1974 tot heden niet betaald hebben, verzoeken zo vlug mogelijk het lidgeld van 150 fr. te storten op postrekening 104 04 73 Heemkundige en Historische Kring Gent. Het maartnummer zal enkel gezonden worden aan de leden, die met hun bijdrage in orde zijn.

Met dank bij voorbaat en vriendelijke groeten,

De Redactie

OPENBAAR KUNSTBEZIT 1974

Jaargang 1974 van Openbaar Kunstbezit zal veertig kunstproducties bevatten gegroepeerd rond vier onderwerpen. Voor 1974 werden de volgende thema's gekozen : de St.-Baafskatedraal te Gent, het Gemeentemuseum van Den Haag, een verzameling buiten-Europese kunst en een levend kunstenaar. Van de St.-Baafskatedraal zal worden besproken : het Lam Gods, de Kalvarie van Justus van Gent, de bekering van St.-Bavo door Rubens, de muurschilderingen in de krypte, de preekstoel, het orgel en de architectuur van de katedraal.

Jaargang 1974 van Openbaar Kunstbezit kost, met inbegrip van de opbergmap, 275 fr., te storten op PR. 999 20 van Openbaar Kunstbezit, Antwerpen.

OPEN BRIEF

IN HET MEINUMMER 1973 VAN GHENDTSCHEN TYDINGHEN WERD AANDACHT GEVRAAGD VOOR HET GEVAAR, DAT HET GEERAERT DUIVELSTEEN BEDREIGT.

WE BETREUREN, DAT AAN ONZE OPROEP ZO WEINIG AANDACHT WERD GESCHONKEN.

NIETTEGENSTAANDE GERUSTSTELLELENDE ANTWOORDEN OP TWEE PARLEMENTAIRE VRAGEN LIET DE NATIONALE BANK DE PLANNEN VERDER UITWERKEN. WE KUNNEN MEEDELEN, DAT DE PLANNEN SEDERT ZES MAANDEN KLAAR ZIJN EN AAN DE BETROKKEN INSTANTIES VOOR ADVIES WERDEN VOORGELEGD. DE PLANNEN VOORZIEN DE AFBRAAK VAN DE NATIONALE BANK, ALSMEDE VAN EEN DEEL VAN HET GEERAERT DUIVELSTEEN. TER VERVANGING ZOU EEN NIEUW MODERN GEBOUW WORDEN OPGETROKKEN. HIERDOOR ZAL DE OMGEVING VAN HET GEERAERT DUIVELSTEEN ONHERROEPELIJK WORDEN VERNIETIGD : LANGS DE REEP ZAL NAAST DE PRACHTIGE MIDDELEEUWSE GEVEL EEN MODERNE ARCHITECTUUR OPRIJZEN; LANGS DE LIMBURG-STRAAT ZAL DOOR HET NIVEAU-VERSCHIL HET GEVOLG NOG NEFASTER ZIJN.

WE ZIEN ONS VERPLICHT DE NOODKREET VAN MEI 1973 TE HERHALEN.

WE HOPEN, DAT HET STADSBESTUUR VAN GENT ZAL TUSSENKOMEN OM EEN NIEUWE DAAD VAN VANDALISME TE VERHINDEREN.

WE DURVEN OOK REKENEN OP DE VICE-EERSTE MINISTER W. DE CLERCQ, OP DE MINISTER VOOR DE NEDERLANDSE CULTUUR CHABERT, OP STAATSSECRETARIS E. VAN BOGAERT EN OP AL DE GENTSE PARLEMENTAIRES OM MET HUN STEUN HET BEHOUD VAN EEN DEEL VAN HET GENTS KUNST- EN CULTUURPATRIMONIUM TE VERZEKEREN.

WE WILLEN HERHALEN, DAT HET VOOR DE NATIONALE BANK NIET ZO MOEILIJK MOET ZIJN EEN ANDERE EN BETERE OPLOSSING TE VINDEN VOOR HAAR PROBLEEM.

DE RAAD VAN BEHEER VAN DE
HEEMKUNDIGE EN HISTORISCHE KRING GENT

**INLEIDING TOT DE TENTOONSTELLING "OUD VLAANDEREN,
GEZIEN DOOR KUNSTSCHILDER ARMAND HEINS", IN DE GE-
NERALE BANKMAATSCHAPPIJ, 16 NOVEMBER 1973**

Hoe meer wij ons gaan verdiepen in het werk van de veelzijdige kunstenaar en auteur Armand Heins, des te groter wordt onze verbazing over het feit dat deze waarlijk bijzondere Gentenaar in onze achting en waardering nog steeds niet de plaats heeft gekregen die hij verdient. In geen enkele van de thans bij de vleet verschijnende encyclopedische naslagwerken wordt er enige melding gemaakt van zijn naam. In de stad die hij zozeer heeft liefgehad en verheerlijkt herinnert weinig of niets nog aan zijn persoon. Een Gentse straat naar hem te noemen zou althans reeds een passende hulde kunnen zijn aan hem die zich zozeer heeft ingezet voor het behoud van het eigen karakter van onze stad. In die zin werd trouwens een suggestie gedaan bij het Stadsbestuur. Waarom dan wel verdient Armand Heins opnieuw uit de vergetelheid te worden gehaald? Als u straks door de tentoonstelling heeft gewandeld, zult u terecht de opmerking maken dat zijn werk eigenlijk weer bijzonder aktueel is geworden. We hebben een lange periode achter de rug - en spijtig genoeg wijst zoveel er op dat deze periode nog niet helemaal is afgesloten -, een periode waarin men erg weinig belangstelling opbracht voor het behoud van het mooie en karakteristieke dat onze voorouders generaties na elkaar hadden opgebouwd. Alleen aan de meeste grote gebouwen, die men dan met een ietwat pompeuze naam "de monumenten" heet, heeft men niet durven raken en besteedde men een - op zichzelf natuurlijk erg lovenswaardige - zorg. Pittoreske hoekjes van onze steden en dorpen werden zomaar opgeruimd om plaats te maken voor soms banale, karakterloze konstrukties, die geacht werden meer utilitair te zijn dan al de oude rommel. Het gevolg daarvan is dat we ons dikwijls in een levenloze steenwoestijn gaan gevoelen, waaruit elke sfeer, elk greintje menselijk, of noem het "romantisch" gevoel verdwenen is.

Thans wordt men er zich weer heel sterk van bewust dat het leefmilieu niet steeds gediend is geweest met deze ongebreidelde en soms radikale modernisering en rationalisering. En gelukkig is men tot het inzicht gekomen dat het behoud van het organisch gegroeide woon- en werkmilieu met zijn afwisseling, zijn pittoresk karakter en vooral het warme leven dat er doorheen speelt, niet noodzakelijk in kontradiktie hoeft te staan met de aanpassing aan de moderne noden en eisen van onze tijd. Het op een prachtige wijze in zijn oude uitzicht herstelde Predikherenpand, dat meteen een moderne funktionele bestemming kreeg, is daar een erg mooi voorbeeld van. Er staat een projekt op het getouw om ook het Patershol op een aantrekkelijke manier te restaureren en er meteen ook weer een woon-, een kulturele en toeristische funktie aan te geven, waardoor als het ware een uniek oud stadje in de

stad zal ontstaan. Ziedaar de richting waarin de nieuwe generatie, ietwat afkerig geworden van de kille grootstadstructuur, weer gaat denken.

Armand Heins kan hier op een eminente wijze onze gids zijn. En het Patershol biedt ons meteen een bijzonder geschikt aanknopingspunt om in dit opzicht zijn werk wat duidelijker te belichten. Heins was het inderdaad die reeds bij de voorbereiding van de Wereldtentoonstelling van 1913 een projekt uitwerkte om de hele wijk van het Patershol te restaureren en aan te passen om hem tot een echt "Oud Vlaanderen" te laten worden.

Zo iemand is Armand Heins dan geweest. Als een late eksponent van de Romantiek - die immers weer naar de volksziel en het volkstemperament ging peilen -, trok hij, gewapend met potlood en schetsboek, door zijn geboortestad, door Vlaanderen, Nederland en Noord-Frankrijk, en zelfs Italië. Hij zocht er de meest karakteristieke hoekjes op en met enkele rake trekken wist hij hun sfeervolle, soms nog bijna middeleeuwse uitzicht suggestief vast te leggen. De kalme, ongeschonden plekjes, de mijmerende oude gevels, de intimiteit van de vissershuisjes, de hoeven waar men 's avonds nog leefde bij de olielamp en de vlammende haard (een romantisch beeld uit het verleden of straks weer alledaagse werkelijkheid?), de molens bij de weerspiegelend-gladde kanalen, de rimpelende reien en grachten met de dobberende sloepen en schuiten, de marktpleinen met wilgen en linden, de dominerende kerktorens, kastelen en vestingen, hebben hem zijn leven lang als fijngevoelig kunstenaar en als onderlegd archeoloog geboeid. Een keuze uit zijn litho's en etsen publiceerde hij in zijn nu fel gewaardeerde en erg gezochte platenalbums over Oud Gent, Oud Vlaanderen, Holland. Nooit wellicht is die Armand Heins meer zich zelf geweest dan op ogenblikken waarop hij zich met hart en ziel in de door hem opgeroepen oude tradities weer volledig kon inleven: hoe typerend is bijvoorbeeld de foto die hem toont in het statige zeventiende-eeuwse kostuum van de Hoofdgilde van Sint-Michiel. Hij had overigens zelf de algemene regie en de artistieke leiding van de memorabele historische stoet van deze gilde in 1913.

De kunstenaar was terzelfdertijd de verwonderde, de nieuwsgierige, de zoeker, die niet aan de oppervlakte bleef van de dingen. Zijn aandacht ging verder dan de buitengevels alleen. Hij ging de huizen van binnen bekijken, ging op ontdekkingsstocht in kelders en onderaardse gangen. Eén van zijn meest fascinerende boeken is wel zijn *Gand souterrain*, waarin hij alle interessante oude kelders en krypten heeft beschreven en op kaart gebracht, en waardoor hij in dit domein echt pionierswerk heeft verricht.

Ook onder een ander opzicht bleef hij niet bij de oppervlakte van de dingen stilstaan. Als voortreffelijk self-made historicus en kunsthistoricus verdiepte hij zich in archieven op zoek naar historische gegevens over de archeologie en de kunstgeschiedenis van mooie huizen en ge-

vels. De neerslag van deze wetenschappelijke arbeid vindt men terug in talrijke bijdragen in de Handelingen en het Bulletin van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent en vooral in de in 1897 gestarte *Inventaire archéologique de Gand*, één der merkwaardigste bijdragen tot een beredeneerde katalogus van de oudheidkundige monumenten en voorwerpen van Gent. Zijn interesse voor de historische archeologie en topografie blijkt bijvoorbeeld ook uit de talrijke natekeningen van oude stadsplannen en stadsgezichten. De heruitgave van het befaamde panoramische gezicht op Gent van 1534 is zijn werk. Armand Heins was eigenlijk als het ware voorbestemd voor het werk dat hij deed. Hij werd in 1856 geboren als zoon van Nicolas, een bekend graveur en steendrukker die in het historische Ryhovesteen in de Onderstraat woonde en er talrijke kontakten had met Gentse kunstenaars. Armand ging tijdens en na zijn studies aan het Atheneum les volgen bij Theo Canneel aan de Gentse Akademie voor Schone Kunsten. Als pas afgestudeerde debutant genoot hij om zijn scherpzinnige begaafdheid in het tekenen van gebouwen en gezichten reeds een zo grote faam, dat Camille Lemonnier hem dadelijk engageerde om het jubileumboek *La Belgique Illustrée* (1880) te helpen illustreren. Nog in 1880 kon hij dan met een studiereis Italië en Frankrijk bereizen, van waar hij heel wat grafisch werk mee naar huis bracht. Later zocht hij contact of sloot hij vriendschap met Gentse kunstenaars als Emiel Claus, Albert Baertsoen, Fernand Scribe, Jean Delvin, Joris Minne en anderen. Op rijpere leeftijd woonde hij ook een vijftiental jaar te Sint-Martens-Latem, maar veel relaties met de kunstenaars van de Latemse school schijnt hij toch niet te hebben gezocht.

In zijn technieken is Heins ongelooflijk veelzijdig geweest. Zijn kunstenaarsindrukken en de vrucht van zijn wetenschappelijke opzoeken legde hij vast in tekeningen, etsen, akwarellen, olieverfschilderijen die zich alle onderscheiden door de lichtheid, de speelsheid en de spontaneïteit in de vormgeving. Vooral echter was hij een meester in de lithografie. Voor hem was de lithografie, waarvan hij de techniek aanzienlijk verbeterde, een vlug, origineel en weinig kostelijk procédé om de dingen die hem troffen door hun pittoresk karakter of hun archeologische waarde vast te leggen en te verspreiden.

Omwille van zijn wetenschappelijke kennis en zijn rijke ervaringen in de bouwstijlen werd hij erg gewaardeerd als lid van de Gentse Commissie voor monumenten en stadsgezichten, waar hij zich trouwens met hart en ziel heeft ingezet - precies op het ogenblik dat de kuip van Gent een zo grondige gedaanteverandering onderging - voor het behoud van het architectonisch patrimonium van de stad; om zijn kennis van de toegepaste kunsten werd hij ook aangesteld tot eerste konservator van het Museum voor Sierkunsten in de Jan Breydelstraat, een feit waaraan een zaal van het gelijkvloers van dit museum die naar hem werd genoemd overigens nog herinnert.

De enorme produktie van Heins raakte al tijdens zijn leven maar vooral

nadat hij in 1938 op 82-jarige leeftijd overleden was, her en der verspreid. Er bevinden zich thans werken in het Prentenkabinet te Brussel, te Wenen, te Dresden, en vanzelfsprekend vooral in handen van private kollektioneurs. Gelukkig nochtans is toch een belangrijk deel van zijn oeuvre in Gent gebleven. Zowel het Museum voor Schone Kunsten als het Museum voor Volkskunde en het Stadsarchief bezitten min of meer belangrijke verzamelingen. De Heer Ingenieur Marcel Heins, neef van de kunstenaar, verwierf in 1939 eveneens een unieke kollektie. Hij is dan ook de initiatiefnemer van deze tentoonstelling en koos daartoe uit zijn verzameling een honderdtal potloodtekeningen, litho's, akwarellen, geakwarelleerde litho's, etsen en olieverschilderijen, enerzijds betrekking hebbend op Gent, anderzijds in verband met het Vlaamse land. Ze werden vervaardigd in de periode 1880 tot ca. 1925 naar schetsen die de auteur meebracht van zijn ontelbare reizen. Het zijn dan alle rustige tafereeltjes, stads- en dorpsgezichten, landschappen, doordrongen van een tikje romantische nostalgie. Ze tonen ons pittoreske, heemkundige relieken van ons Vlaamse erfgoed en zullen u straks, bij de rondgang, wellicht wat weemoedig doen mijmeren over het vele mooie dat nu verdwenen is.

Graag sluiten wij ons hier aan bij de woorden van de Heer Lode Hoste, die aan het eind van zijn inleiding op de katalogus de wens uitdrukt dat "deze tentoonstelling een sympatieke groet moge worden aan een verbazend vruchtbare, actieve Gentse kunstenaar".

JOHAN DECAVELE

CARNAVAL TE GENT

In een vorige bijdrage vertelden we reeds iets over de carnavalviering te Gent in de negentiende eeuw. Dit feest werd in die tijd door al de lagen van de Gentse bevolking zo druk gevierd, dat het wel interessant kan zijn de carnavaldagen te Gent even nader te bekijken.

Richard Vankenhove en Adh mar Lepage vertellen in hun werk "Het Volksleven in het Straatlied" (Gent, 1932) ons heel wat over carnaval. Luisteren we om te beginnen naar de carnavalliedjes. Een liedje zegt ons duidelijk hoe intens carnaval werd gevierd :

We hebben maar twee plezieren in een jaar,
carnaval en Gentse feesten.

Tot 's morgens vroeg werd druk gevierd, want de feestvierders zongen:

We zijn gezworen kameraden,
We zullen elkander niet verlaten.
We zijn bij een

En we zullen niet meer scheen (scheiden).
Wij zijn gezworen kameraden.

En daarna werd gezongen :

Niet te vroeg,
Niet te vroeg.
Morgen met te zessen
Hebben we tijd genoeg.

Want om zes uur moest men terug naar de fabriek.

Natuurlijk werd er gedronken, geweldig gedronken in de duizenden herbergen in Gent. Men trok van herberg tot herberg.

Den baas, we gaan hier deure.
En weet(te) gij waar veure ?
Omdat uw glazen zijn te klein;
Wij gaan waar dat ze groter zijn.

En als de feestvierders dronken waren, klonk het brutaler :

En zuipen tot dat 't op is,
dat 't op is,
dat 't op is.
En zuipen tot dat 't op is;
En als 't op is, is er nog.

Of nog :

Zuipen zo lang of dat er is,
En als er niet meer te zuipen is,
Dan kruipen we in onze nest.

De herbergiers lokten de verklede groepen of compagnies met allerlei prijzen en er werd dan ook gezongen :

Hespe, bloende,
en wij hebben overal
de eerste prijs.

En met het volgend lied trachtte men jaloesie te wekken :

Hespe zullen we eten,
Bloende zullen we hen (hebben).
Zij zullen ons wel zien eten,
Maar zij zullen er niet van hen (hebben).

De lezer zal wel begrijpen, dat het ons onmogelijk was in de kranten al de verslagen over de carnavalviering te raadplegen; het artikel zou in dit geval zelfs eentonig worden. In 1842 publiceerde het College van Burgemeester en Schepenen een reglement.

STAD GENT.

Art. 1. De vermakelijkheden van de vastenavondsdagen zullen dit jaar plaatshebben op zondag 30 januari, zondag 6, maandag 7, dinsdag 8 en zondag 13 februari.

Art. 2. De herbergen en publieke plaatsen zullen mogen open blijven de gehele nacht gedurende de voorzeide dagen.

Art. 3. De omloop der rijtuigen is bepaald als volgt : de rij zal beginnen aan de Koornmarkt en voortgaan langs de Lange Munt, Lijnwaadstraat, Kamstraat, Koningstraat, Zandberg, Hoogpoort, Botermarkt, Marjoleinstraat, Kalanderberg, Kouter, Zonnestraat en Veldstraat. De rijtuigen zullen op stap moeten geleid worden.

Gent, 27 januari 1842.

De Burgemeester
Van Crombrughe.

Jaarlijks werd door het College dergelijk reglement uitgevaardigd.

Het eerste reglement, waarin de toer wordt vermeld, dagtekent van 30 januari 1807 : "Ten eynde te voorkomen alle voorvallen die resulteren uit de verwerring der rytuigen, als zelve eene verschillende directie hebben, word er bevolen aen alle koetsiers de zelve te dirigeren in der maniere dat zy komen van den Koornmerkt in de Langemunte, Vrydagmerkt, Koningstraete, Zandberg, Hoogpoorte, Botermerkt, Marjolystraete, Kouter, Zonnestraete en zoo voorts langs de Veldstraete".

We menen uit deze tekst te mogen besluiten, dat de "toer" reeds moest bestaan voor 1807. In dit jaar werd voor de "toer" het eenrichtingsverkeer ingevoerd.

In 1850 vragen een aantal herbergiers aan het College om de "toer" uit te breiden. We kunnen dit begrijpen, want de herbergiers hebben er natuurlijk voordeel bij, dat de toer langs hun herberg voorbij trekt. Het College gaat niet in op het verzoek en geeft als reden op "Men heeft nog nooit gezien, dat de rijtuigen een onafgebroken lijn vormden op de gehele uitgestrektheid". Een redacteur van de Gazette van Gent bemerkt op 13.1.1850 : "Wat zijn de carnavaldagen hier thans ? Zeer mediocre plechtigheden, die niet nodig hebben zich over een grote uitgestrektheid te ontvouwen". Hieruit menen we te mogen besluiten, dat de carnavalviering rond 1850 wat in verval was geraakt. Zeker was dit toe te schrijven aan de grote economische crisisjaren 1845-1850. Bij de economische heropbloei zal carnaval weer intenser worden gevierd. In 1850 worden in de opera vier carnavalbals gegeven, nl. op 10, 12, 17 februari en op 3 maart. De toegang voor de vier bals kost twaalf frank : hiervoor ontvangt men een "carte personelle" en twee "cartes de dames". Voor een bal betaalt men drie frank, voor het bal op 3

maart vier frank. De bals in de Franse schouwburg waren natuurlijk enkel voor de goede burgerij. Op 20 februari 1850 vertelt ons de Gazette van Gent : "Vastenavond is zondag op luisterrijke wijze afgelopen : de toer stroomde van wandelaars en gemaskerden. De koninklijke maatschappij Nemrod vergezeld van een groot getal deftige lieden der stad, had een tamelijk fraai gekostumeerde carnavalgroep gevormd, welke voorgegaan werd door de maatschappij Les Fanfares Amateurs. De muzikanten zaten op een wagen. De omhaling heeft 929,68 F opgebracht. Dit bedrag zal gebruikt worden voor een brooddeling in de maatschappij Nemrod in de Goudstraat.

In 1850 was er te Gent grote armoede : op 106.704 inwoners werden 4.146 gezinnen tellende 17.904 personen regelmatig en 4.789 gezinnen tellende 19.223 personen tijdelijk geholpen door het Liefdadigheidsbureau. In totaal werden dus in 1850 34.748 personen regelmatig of tijdelijk gesteund. Dit betekent 32,5% van de bevolking. Voor 1848 en 1849 waren deze percenten respectievelijk 36,3% en 35,4%. In 1851 zal het aantal behoeftigen sterk dalen, maar toch nog 18% van de bevolking bedragen. Een controle aan huis in 1850 had aangetoond, dat alle personen, die gesteund werden, werkelijk noodlijdend waren en hulp behoefden. Sommige menslievende verenigingen maakten van carnaval gebruik om inzamelingen te doen ten voordele van de armen.

Carnaval 1852 : op zondag 22 februari en zondag 29 februari trekt een grote cavalcadestoet door de stad. In de cavalcade : ruiters, fanfares en een tiental wagens. Er wordt een pleziertrein uit Antwerpen naar Gent ingericht voor de kijklustigen. 's Avonds worden de wagens op de Vrijdagmarkt opgesteld en luisterrijk verlicht. De omhalingen voor de armen hebben op beide zondagen samen 4009,51 F netto opgebracht (in de huidige geldwaarde : meer dan een half miljoen !). In de cavalcade van 1852 reed een wagen, die niet voorzien was in het programma. De Gazette van Gent schrijft : "Men zag er de Gallische haan overwonnen door de adelaar van Napoleon. Een personnage langs voor op de wagen zittende, leidde al de anderen bij middel van lintjes aan de top van hun neus vastgemaakt, op. De wagen hing vol decreten en dagbladen. Men las er onder andere : "In naam des volks", "Dege- nen die niet zullen toejuichen, zullen naar Cayenne gezonden worden om peper te kweken", enz. Een andere krant schreef : "Une voiture remplie de masques ayant tous une muselière sur la figure et un cadenas à la bouche. Ils avaient au cou un collier auquel était attaché une chaîne que tenait en main le conducteur de la voiture. Celui-ci était grimé de manière à ressembler d'une façon frappante à Napoléon III". Een woordje verklaring is wel wenselijk. Prins Karel Lodewijk Napoleon was de derde zoon van Lodewijk Bonaparte, koning van Holland. Van de februari-revolutie in 1848 had hij gebruik gemaakt om naar Frankrijk terug te keren en in december 1848 was hij er in geslaagd zich tot president van de republiek te laten verkiezen. Na een staatsgreep in de-

cember 1851 voerde hij een nieuwe grondwet in in 1852 en werd het keizerrijk hersteld (Napoleon III).

In die tijd verbleven in ons land een groot aantal Franse vluchtelingen, waaronder Victor Hugo. Sommige Fransen gaven te Brussel kleine politieke blaadjes uit. "Hun publicatie verwekte een buitengewone prikkeling te Parijs. Reeds in januari 1852; zelfs voor de restauratie van het Keizerrijk, eiste Napoleon dat de Belgische regering ze ambtshalve voor de rechtbanken zou dagen. Enige rechtsvervolgingen, ingesteld om hem te voldoen, liepen uit op vrijspraken en verergerden nog zijn verbittering. Een vastenavondtocht, waarin hij, naar men zei, belachelijk gemaakt werd, gaf aanleiding tot een officieel verzoek om rekenschap van zijnentwege". (H. Pirenne : Geschiedenis van België, deel 4, blz. 95). Zo werd dus een wagen in de calvacade van 1852 te Gent oorzaak van diplomatieke moeilijkheden.

We hebben al twee aspecten van de carnavalviering gezien : feestvreugde en liefdadigheid. Nu komt er nog een derde aspect bij.

Bij de gemeenteverkiezing van 1854 hadden de liberalen de nederlaag geleden, de oppositielijst veroverde al de te begeben zetels. Advocaat Delehaeye werd burgemeester. Delehaeye was zeker een betwiste figuur. In 1847 en in 1852 verkozen tot kamerlid op de liberale lijst, wordt hij in 1854 verkozen op de oppositielijst voor de gemeenteraad en in 1856 wordt hij tot kamerlid verkozen op de conservatieve lijst. In oktober 1857 moeten opnieuw verkiezingen plaatshebben. Zowel op het plaatselijk vlak als op het nationaal vlak worden de politieke tegenstellingen intenser. Carnaval 1857 : al de maatschappijen richten een bal in : de Union op de Kouter, Nemrod in de Goudstraat, Concordia in de Belgradostraat, Willem Tell in de Bagattenstraat, het Willemsfonds op de Poel, de Zonder Naam niet zonder Hart, de Verenigde Werklieden, Broedermin en Taalijver, enz. Daarnaast worden nog bals ingericht in tientallen herbergen, zoals in de herberg Het Kuipken in de Kortrijkse straat. Op zondag 22 februari trekt een grote cavalcade door de stad. De onderwerpen van de wagens : de crinoline-ziekte (de hoepelrok bereikte zijn hoogtepunt), de vrijhandel (protest tegen de Franse invoerrechten), de bescherming van de nationale nijverheid, een Vlaams feest naar Teniers, een boerenfeest met muziek en dans, de Tintamaris : de bewoners van het Hemelse Rijk met hun keizer Fich-ton-Kan vergezeld van vijftig prachtig uitgedoste ruiters. De Gazette van Gent is niet zo uitvoerig in zijn verslag; de krant schrijft enkel : "Verscheidene vermoedingen op politieke kwesties zinspelend, zijn aan het oog van de politie niet ontsnapt. Voor de Concorde was er een botsing tussen de politie, die enkele opschriften wilde wegnemen en een aantal personen, die dit poogden te verhinderen". Het is duidelijk, dat de Gazette van Gent geen standpunt wenst in te nemen. De Journal de Gand geeft meer uitleg. "De nombreuses charges satiriques se faisaient remarquer parmi les masques; le vieil esprit frondeur des Gantois n'est pas facile à détruire". Op straat worden politieke karikaturen uitgedeeld. "Une

mascarade qui faisait sa première apparition a exité une grande hilarité : c'étaient sept têtes d'animaux précédés par un individu portant un costume d'anabaptiste et chantant le miserere. On a voulu y voir une allusion à nos sept élus des campagnes". "Un polichinelle fort bien vêtu se promenait à cheval muni d'une planchette sur laquelle se trouvait écrit : Le maire Auguste, premier polichinelle de Gand". Bij het verschijnen van de politie verdween de tekst achter een scherm, waarop een kleine polichinel was geschilderd. Op de Kouter wandelden zeven vermomden met als hoofddekseel een kaarsesnuit. Een van hen was vermomd in een harlekijn-windhaan en droeg het volgend opschrift :

Je suis étoile errante au ciel parlementaire.
Je serai fixe un jour quand je serai par terre.

Zeker werd hier de burgemeester Delehaeye bedoeld.

Wat gebeurde er met carnaval in 1860 ? De kring "Zonder naam, niet zonder hart" - deze liefdadige vereniging werd opgericht in 1856 en bestaat thans nog - zal een liefdadige ommegang inrichten en doet beroep op jongelingen om er als rondhalers of als ruiters aan deel te nemen.

Voor de deelnemers zijn de volgende geschenken voorzien :

1. een schone cravache met geheugenis-opschrift voor de ruiter met de schoonste kledij
2. een schone gouden ring aan hem, die het meest heeft opgehaald
3. een gouden speld aan hem, die het tweede meest heeft opgehaald
4. een schone wandelstok met ivoeren appel aan de rondhaler met de schoonste kledij.

Kijken we nu naar de cavalcade, die uitging op maandag 20 februari 1860.

Vier wapenherauten kondigen de stoet aan op lange trompetten; ze zijn gevolgd door talrijke ruiters in musketiersuniform. Daarna komen een aantal versierde wagens :

- 1° wagen : een zomerfeest bij Gent
- 2° wagen : een Hollands feest
- 3° wagen : aan het hof van koning David
- 4° wagen : een monster-orgel met dansende figuren
- 5° wagen : het goed leven
- 6° wagen : rokende schoorstenen
- 7° het fregat menslievendheid
- 8° wagen : een beweegbaar toneel, waarop ridder Regiers wonderlijke toeren van magnetisme doet en kreupelen laat dansen.

Aan de cavalcade nam ook het fanfare-korps van het kurassiersregiment deel; de muzikanten - militairen - waren verkleed in "pierrots". Niettegenstaande het slechte weer had de omhaling 1500 F opgebracht. Op zondag 26 februari trok de cavalcade van de "Zonder Naam" opnieuw door de stad.

Tientallen maatschappijen richtten een carnavalbal in : de Fonteinisten in de Minardschouwburg, verder waren er bals ingericht door de Melomanen, door Nemrod, door de Union, de Zonder Naam, Willem Tell, het Willemsgenootschap. Ook de Patatenkapperskring richtte in de herberg "De Keizerin" buiten de Brugse Poort een groot gemaskerd bal in voor de noodlijdenden. Een verslaggever vertelt "overal werd er tot in de vroege morgen gedanst".

Langzamerhand worden de verslagen over carnaval kleiner. In 1870 gaat de zangmaatschappij "De Eendracht" van Ledeberg met carnaval verkleed in Turken door de stad en doet een omhaling voor de kas van de "Zonder Naam". De vereniging zingt in de voornaamste herbergen. De opbrengst bedroeg 416,50 F. "De maandag en dinsdag van carnaval waren er veel gemaskerden en talrijke compagnieën, die lustig zongen en sprongen. Ook de bals lokten veel volk" (Gazette van Gent, 2 maart 1870).

1878. De katholieke partij bezit de meerderheid in het parlement sedert 1870. De politieke tegenstellingen zijn uiterst scherp. Belangstellende lezers willen we verwijzen naar het werk van Th. Luyckx : Politieke Geschiedenis van België (blz. 157). Te Gent bezetten de liberalen al de zetels in de gemeenteraad. Door sommige gebeurtenissen, waarover we in dit artikel niet kunnen uitweiden, zijn de gemoederen bij de beide partijen erg verbitterd. De strijd in de kranten is buitengewoon scherp. Weer zijn verkiezingen op komst. In dit klimaat zal carnaval worden gevierd. De cavalcade wordt ingericht door de maatschappij L'avenir, een vereniging gesticht in 1875 met als doel het wereldlijk onderwijs uit te breiden. Ere-voorzitter is F. Laurent. Dit gegeven is al voldoende om ons te laten vermoeden, dat de cavalcade zal gebruikt worden als een politiek middel en dat het er scherp zal aan toe gaan. De Gazette van Gent weet niet zo veel te vertellen. Verscheidene muziekmaatschappijen hebben de stad doorkruist en omhalingen gedaan voor de "Zonder Naam; niet zonder Hart". Heel de nacht heeft men gezang en getromp toegelaten. Alle jaren zijn er langs de straat hoogst afkeuringswaardige liedjes gezongen. De totale opbrengst bedroeg 7.068,50 F. Tot daar de Gazette van Gent. Weer moeten we andere kranten raadplegen om iets meer te vernemen. De Journal de Gand schrijft : "La meilleure preuve que le résultat a été excellent, c'est que Le Bien Public a grincé des dents dès le lendemain". Een beschrijving van een der groepen : "L'Eendracht de Meulestede (een liberale maatschappij) avait organisé un troupeau d'électeurs ruraux tenus en laisse par des prêtres qui les tiennent pour bon à être rossés et les poussent à coups de parapluie vers les urnes". Luisteren we nu even naar Le Bien Public. "On a également beaucoup remarqué un omnibus chargé de pèlerins revenant d'Oostacker, qui vendaient des flacons d'eau miraculeuse de Lourdes (citaat van Le Bien Public uit La Flandre Libérale). Ce que La Flandre Libérale ne dit pas et ce qui a excité l'indignation

KUIPERSKAAI, GENT

C. 19232 7/2

ZAAL

VALENTINO

KARNAVALLIED voor 1886

Zangwijze : LE JUPON DE MADELON, verkrijgbaar in alle muziekwinkels.

Met deze carnaval
wij trekken naar den bal,
wij willen dansen, springen,
wij zijn die dreamers niet
die men in 't donker ziet
en die ons willen dwingen.

REFREIN : Vivat 't goe bier, enz.

Zoo gaan wij op den draai
recht naar de Kuiperskaai,
want daar is iets te winnen!
ja voor het eerste jaar
'ne prijskamp wonderbaar!
kom laat ons spoedig binnen.

REFREIN : Vivat 't goe bier, enz.

De prijzen zijn zoo lief
en 't is eenieders grief,
wij zullen concurreeren;
toe jongens spoed u wat,
sa meisjes van de stad,
komt naar de zaal floreeren?

REFREIN : Vivat 't goe bier, enz.

Waar kan men beter zijn?
den drank is er zoo fijn,
daar is de waren hemel!
al d'Engels aan den dans,
lusters in vollen glans,
spiegels met groot gewemel.

REFREIN : Vivat 't goe bier, enz.

Heft maar de beentjes op
en springt maar in galop,
toe laat ons peper geven,
wij maken geen verdriet
gelijk eenieder ziet,
maar wel in vreugde leven.

REFREIN : Vivat 't goe bier, enz.

Wij blijven g'heel de nacht
want 't is hier ons gedacht,
sa lustig opgesprongen;
'nen dans met kloeken moed
dat doet de beentjes goed
en dan nog eens gezongen.

REFREIN : Vivat 't goe bier, enz.

REFREIN :

Vivat 't goe bier, muziek, en volle vreugd,
't is de deugd van den jeugd,
sa boeren en boerinnen, Arlequin, Piro,
den dans zal gaan beginnen in Valentino,
'ne polka of 'ne vals met onzen bon ami
en lustig dan aan 't vrijen op de galerie

Gezongen door A. VAN DAMME & Cie.

et le dégoût de tous les honnêtes gens, c'est que sur le char en question figurait un personnage affublé d'ornements épiscopaux et portant un masque reproduisant d'ailleurs avec beaucoup de fidélité les traits de Mgr. Bracq, évêque de Gand".

Inderdaad, deze gegevens vinden we enkel in de katholieke kranten. Reeds de volgende dag komt er een hevig protest vanwege de katholieke kringen, waarin de burgemeester Karel de Kerchove de Denterghem beschuldigd wordt als hoofd van de politie niet te zijn opgetreden. De reglementen van carnaval verboden zich te vermommen in een kledij van geestelijken en militairen. Het voorval te Gent vindt nog weerklank in het parlement, waar de minister van justitie geïnterpelleerd wordt door een volksvertegenwoordiger. Vermoedelijk bereikte het gebruik van de cavalcade voor de politieke strijd zijn toppunt in 1878; om verschillende redenen zal in de toekomst de cavalcade niet meer als politiek instrument worden gebruikt.

We zijn in 1880 : De Kring Titus gaat verkleed uit en zingt ten voordele van de "Zonder Naam" in de voornaamste koffiehuisen : de Concorde, de Union, Café des Arcades, de Grand Café, Café Minard, Café Royal, Café du Théâtre. De maatschappij "Orphéon Gantois", waarvan de leden verkleed zijn in Zoeloes, gaat in de drankhuizen zingen ten voordele van de "Zonder Naam". Ook de "Kattejongens" en de "Verenigde Zusters" doen een rondgang. Gezamenlijk hebben de vier verenigingen 612,19 F opgehaald. De dinsdag van carnaval was er veel volk op de been; in talrijke herbergen waren prijzen te winnen voor de mooiste compagnie. Er was zeer veel straatlawaai, want met carnaval is het zingen op straat toegelaten.

Voor 1890 weet de reporter weinig te vertellen over carnaval : "het is altijd dezelfde sleur". Er zijn weinig gemaskerden; wel is er veel volk op de Vrijdagmarkt, waar allerlei kermistenten zijn opgesteld. Nu moeten we een parenthesis openen. In oktober 1890 worden verkiezingen gehouden. De gemeenteraad wordt om de drie jaar voor de helft vernieuwd. Er worden drie lijsten ingediend : een liberale lijst, een katholieke en een socialistische lijst. In 1884 werd voor de eerste maal een socialistische lijst met Anseele als lijsttrekker ingediend. Op 148.729 inwoners hebben slechts 22.412 stemrecht : dit is 7,6 % van de bevolking. Er zijn 33 kiesbureaus; het stadhuis, het Lakenmetershuis, de Beurs, Van Crombrugge, in de zalen Flora, Concordia, Valentino en Parnassus en ook in 25 koffiehuisen. Er waren 10.060 kiezers opgekomen; 192 nietige stemmen werden uitgebracht. De liberale kandidaten behaalden elk tussen de 5100 en 5200 stemmen en behaalden al de zetels. De lijsttrekker van de katholieke lijst - J. Casier - behaalde 3445 stemmen. Voor de socialistische lijst behaalden Anseele 1366, Hardyns 1276 en Van Beveren 1282 stemmen. Hippoliet Lippens (1847-1906) had in 1882 zijn schoonvader Karel de Kerchove de Den-

terghem opgevolgd als burgemeester. In 1891 richt de Gentse afdeling van de Belgische Werkliedenpartij een schrijven aan het College van Burgemeester en Schepenen, waarbij gevraagd wordt de feesten de dinsdag van carnaval af te schaffen en de eerste mei als feestdag te erkennen. Aan het verslag ontleen we : “Par suite d’une regrettable tradition le mardi du carnaval est un jour consacré à des mascarades et à des orgies particulièrement blâmables et dégradantes. On ne voit que déguisements en lambeaux, d’une malpropreté repoussante; on n’entend que des chansons obscènes et des interpellations ordurières, des scènes d’ivrogneries et de débauche. Les auteurs de ces tristes saturnales perdent toute dignité et tout respect d’eux mêmes. C’est un spectacle démoralisant”. Hier krijgen we dus een beschrijving van de “slonsendag”. In verband met het voorstel één mei als feestdag in te voeren verklaart het schepencollege zich onbevoegd. Voor het eerste punt heeft het College een aantal adviezen ingewonnen. De Kamer van Koophandel verklaart, dat de Gentse fabrikanten bereid zijn hun fabrieken de dinsdag te openen op voorwaarde, dat de feestelijkheden en bals op de dinsdag worden afgeschaft en dat er verboden wordt zich de dinsdag te verkleeden. De Koophandel- en Nijverheidskring meent, dat aan de afschaffing van de “slonsendag” zowel positieve als negatieve aspecten zijn; sommige fabrikanten maken van de dinsdag gebruik om herstellingen te laten uitvoeren. De politiecommissarissen wijzen in hun rapport er op, dat bij afschaffing van de dinsdag, het nodig is, dat de bals op maandag om middernacht eindigen. Ze zijn van oordeel, dat dit ongunstig zal aanvaard worden. Ze zijn ook van oordeel : “Dans l’état actuel de nos traditions locales il n’y a pas moyen de défendre brusquement sans transition et d’une façon radicale les réjouissances populaires qui ont lieu ce jour depuis un temps immémorial, et surtout de le faire en interdisant non seulement le tour, mais les mascarades et déguisements, les fêtes et les bals publics et en supprimant le jour susdit le congé traditionnel de nos écoles et de nos diverses administrations”. In een referendum gehouden in de textielfabriek La Gantoise hebben zich 1900 werklieden uitgesproken voor het behoud van de dinsdag, 200 werklieden waren voor de afschaffing. De burgemeester besluit wijselijk : “Il ne sert à rien de faire des réglemens quand les moeurs y sont hostiles, parce que alors l’exécution en devient impossible”. In 1892 verschijnt het traditioneel bericht van het college over de carnavaldagen en de “toer”. Tevens verschijnt er het volgende bericht : “De burgemeester deelt mede, dit naar de wens van de gemeenteraad van 10 juli 1891, overwegende dat men de ontuchtige zangen, waarvan er gedurende de carnavaldagen gebruik wordt gemaakt, dient te beteugelen, alsook een einde te stellen aan de walgelijke vertoningen van gemaskerde en verklede personen, welke zich namelijk de dinsdag van carnaval voordoen, Bericht de bevolking, dat die buitensporigheden niet meer mogen geduld worden. Beveelt de heer oppercommissaris van politie de wanorde te doen ophouden”. In de Gazette van Gent

vinden we het volgende verslag : “Zondag en maandag was er veel beweging op de toer. Er was niet veel bijzonders te zien; de dinsdag liepen er wat afzichtelijke slonsen. Het komt ons voor, dat de carnaval veel afvalt, de ordentelijke en rustlievende bevolking is er niet kwaad om”.

In 1895 blijft nog alles zoals voorheen. “Nog eens zijn de woelige uitspattingsdagen van carnaval voorbij. Over het algemeen was de beweging niet zo levendig; het aantal gemaskerden is afgenomen. Het werpen met confetti is echter erg aangegroeid en in de namiddag hadden op de Kouter echte bombardementen met confetti plaats; sommige carnavaliërs hadden de confetti vermengd met peper of snuif”. De omhalingen voor de menslievende maatschappij “Licht en Vrijheid” had 740,33 F opgebracht.

Een redacteur van “Le Journal de Gand” deelt ons op 5 maart 1895 mede, dat in de Librairie Universelle in de Korte Dagsteeg 4500 kg. confetti werd verkocht. Volgens dezelfde redacteur wordt in een honderdtal winkels confetti verkocht; hij schat de geworpen confetti op 25.000 kg. Een kg. confetti kostte een frank.

Als gevolg van de wet van 14 april 1894, die het algemeen meervoudig stemrecht voor de Wetgevende Kamers invoerde, moest ook de wet, die de gemeenteverkiezingen regelt, herzien worden. Deze wet van 11 april 1895 voorzag een erg ingewikkeld systeem. De voornaamste punten waren :

- a) de minimum-leeftijd van de kiezers was dertig jaar; elke kiezer moest ten minste drie jaar de gemeente bewonen
- b) een bijkomende stem wordt verleend aan :
 - 1) de kiezer van ten volle 35 jaar, gehuwd en die ten minste 5 F personele belasting betaalt op de huurwaarde
 - 2) de kiezer, eigenaar van onroerend goed met een kadastraal inkomen van ten minste 48 F
- c) twee bijkomende stemmen worden verleend aan de kiezers, houders van bepaalde diploma's of die bepaalde openbare ambten of bepaalde bijzondere ambten vervullen
- d) een vierde extra-stem werd verleend aan de huisvaders, die van 5 F tot 20 F cijns betaalden of bezitters waren van een goed met een kadastraal inkomen van minstens 150 F
- e) ten slotte werden in de steden met meer dan 20.000 inwoners door de kiezers-nijverheidsbazen en door de kiezers-werklieden vier tot acht (voor Gent : acht) toegevoegde gemeenteraadsleden gekozen, die voor de helft uit beide belangengroepen samengesteld, de gemeenteraad moeten aanvullen.

Hierop werden de gemeenteraden ontbonden en op 17 november 1895 hadden de gemeenteverkiezingen plaats (de bijgevoegde verkiezing op 25 november). Het aantal kiezers bedroeg thans ongeveer 28.100 of 17,87 % van de bevolking. Er werden 35.070 geldige stemmen uitgebracht. Op 17 november behaalden de liberalen 11 zetels, de katholie-

ken 10 en de socialisten ook 10 zetels. Op de bijgevoegde verkiezing behaalden de socialisten de vier zetels voor de kiezers werklieden (ongeveer 6200 stemmen tegen ongeveer 2200 stemmen voor de anti-socialisten); de liberalen drie en de katholieken een zetel van de vier zetels voor de kiezers-nijverheidsbazen. De definitieve samenstelling van de gemeenteraad was dus : liberalen : 14 zetels, socialisten : 14 zetels, katholieken : 11 zetels. Burgemeester H. Lippens had de gemeentepolitiek verlaten en werd opgevolgd door E. Braun, die burgemeester zal blijven tot in 1921. De socialisten wensten een evenredige verdeling van de schepenzetels; de katholieken wensten niet in het college te treden, maar zouden de initiatieven ten gunste van de stad steunen. Hierop werd een homogeen liberaal college gevormd. (Schepenen : O. Bruneel, J. De Vigne, R. De Ridder, K. Boddaert en M. Baertsoen). Door de verkiezingen van 1895 had de Gentse gemeenteraad een volkomen ander uitzicht gekregen : van homogeen liberaal naar driedelig van practisch gelijke sterkte.

Keren we nu terug naar ons onderwerp Carnaval. Eens in de gemeenteraad zullen de socialisten verder strijden voor de afschaffing van de "slon-sendag". Op 1 februari 1897 wordt het probleem opnieuw besproken in de gemeenteraad. We ontleen het volgende aan het verslag van de Heer Siffer, verslaggever van de commissie, die het vraagstuk van de afschaffing van de dinsdag behandelde. "De voorstanders der afschaffing van carnavaldinsdag schilderen de vastenavond en inzonderheid deze dinsdagen af als dagen van ontucht, slemperij en walebakerij, allernadeligst, niet alleen voor de waardigheid van de mens en de zedelijkheid, maar ook voor de gezondheid en het stoffelijk belang van een gedeelte van de bevolking. De neringdoende burgerij heeft niets te winnen bij het behouden van de derde dag, vermits in het algemeen dan al de spaarpenningen der carnavalszotten uit de werkersstand reeds verteerd zijn, dat er op de plak gekocht wordt en dat de ongelukkigen weken en weken hun verkwistingen moeten uitzweten en zich zelfs het noodzakelijke onttrekken. Het is rond dat tijdstip ook dat er in de Berg van Barmhartigheid het meest goed wordt verpand. Het is de plicht van de openbare besturen de openbare zedelijkheid en het welzijn van het volk te bevorderen al moeten zekere klassen er door in hun handel lijden, zelfs ook wanneer het volk, onbekend met zijn ware belangen, verblind genoeg zou zijn er protest tegen aan te tekenen. Schaft de derde dag af, maakt er een gewone werkdag van". De tegenpartij is het eens om de uitspattingen te beteugelen, maar is van oordeel, dat daarom de dinsdag niet moet worden afgeschaft, omdat dit de belangen van een aantal winkeliers zou schaden. In juli 1897 wordt het probleem nog verder besproken. Met 31 stemmen tegen 5 stemmen wordt aangenomen :

- a) het is niet toegelaten de dinsdag zich te maskeren of te verkleeden vóór acht uur 's avonds
- b) de burgemeester mag de dinsdag een stoet van verklede personen toelaten

- c) de toer wordt toegelaten op zondag en maandag voor de vasten en op de volgende zondag
- d) aan de Vrije Burgersbond - een vereniging van winkeliers in 1896 opgericht - wordt een toelage van 1500 F verleend om een stoet de dinsdag in te richten.

Van Beveren was de hartstochtelijke verdediger van de afschaffing van de "slonsendag" en dit om het alcoholisme te bestrijden. "Om zot te zijn moet men half zat zijn" (Van Beveren).

Begin februari 1898 verschijnt een bericht van het College, waarin medegedeeld wordt, dat de carnavaldagen doorgaan op zondag 20, maandag 21 en zondag 27 februari; op dinsdag 22 februari mogen de gemaskerden op straat komen na 8 uur 's avonds. De omloop van de rijtuigen mag doorgaan op zondag, maandag en zondag. Er wordt verboden op de openbare weg confetti, gevulde werptuigen, pauwveren, vederborstels en martinetts te gebruiken. Het leuren met confetti is enkel toegelaten, indien de zakjes confetti slechts een kleur bevatten. Het is tevens verboden confetti op de openbare weg op te rapen.

De carnavalstoet ingericht door de Vrije Burgersbond lokt veel volk. Er zijn talrijke wagens met vier en twee paarden, muziekkorpsen, verklede groepen te paard en te voet. Voor de deelnemers zijn er een dertigtal prijzen van 125 F tot 20 F. Bij de versierde wagens werden vooral opgemerkt : het eeuwig verbond tussen Jacob van Artevelde en Edward III, la Fille de Madame Angot, de verbroedering tussen Noord en Zuid, de intrede van Maria Theresia, een Vlaamse kermis. In de cavalcade werd door leden van de Vrije Burgersbond een lied gezongen, dat duidelijk de doelstelling van de bond aantoont.

't Is pas een jaar geleden
Dat onze bond kwam tot stand.
Nu tellen we reeds duizend leden
Verenigd in een broederband.
Om samen te bevechten
De gesel der burgerij
Om te strijden voor ons rechten
Staan we moedig zij aan zij.

Refrein

Weg met de coöperatieven,
Wij strijden hand aan hand.
Voor rechten en voor grieven
Hier in ons Vlaanderenland.

Op de "slonsendag" in 1898 hadden zich toch enkele personen, niettegenstaande het verbod, de dinsdagnamiddag verkleed en gemaskerd op straat vertoond. Ze werden opgesloten in de Mammelokker.

Het straatcarnaval sterft nu vlug uit. Wel zegt een redacteur van de Gazette van Gent in 1910, dat het verbod de dinsdag zich te maskeren voor

8 uur 's avonds voortdurend wordt overtreden, maar hij geeft toe dat op dinsdag het straatcarnaval tot nul is gedaald. "In de Veldstraat en in de Lange Munt, waar men vroeger rond vier uur zich moeilijk een doortocht kon banen, is er nu minder volk dan op een gewone zondag". Op de zondag waren op de toer geen rijtuigen meer.

Tijdens de oorlog 1914-1918 hebben de Gentenaars geen tijd om aan carnaval te denken; ze hebben andere zorgen.

In februari 1919 besluit de gemeenteraad :

1. Het zal verboden zijn zich bij dag in de straten gemaskerd te vertonen.
2. Na 8u30 's avonds zal men gemaskerd op straat mogen gaan.
3. De herbergen, drankhuizen, danszalen zullen om vier uur 's morgens sluiten.

Deze schikkingen zijn toepasselijk op de zondag en de maandag van carnaval en op de daarop volgende zondag. De dinsdag van carnaval wordt bepaald afgeschaft.

Einde februari 1919 volgt een tweede besluit : "De verlofdagen ingeschreven in de verordeningen der onderscheidene stadsdiensten en der stedelijke onderwijsinstellingen op de carnavaldagen worden bij deze bepaald afgeschaft."

Maandag en dinsdag van halfvasten zijn voor iedereen gewone werkdagen geworden. De tijd van cavalcades, toer, "slonsendag", compagnies is definitief voorbij.

M. STEELS

DE NACHTWACHT TE GENT IN DE 19° EEUW

In het eerste deel van zijn werk "Gent van den oudsten tijd tot heden" vertelt Fr. De Potter ons het een en ander over de buurtrechters of buurtdekens. De gebuurtedeken was onder meer belast met de politie van de straat of straten onder zijn gezag.

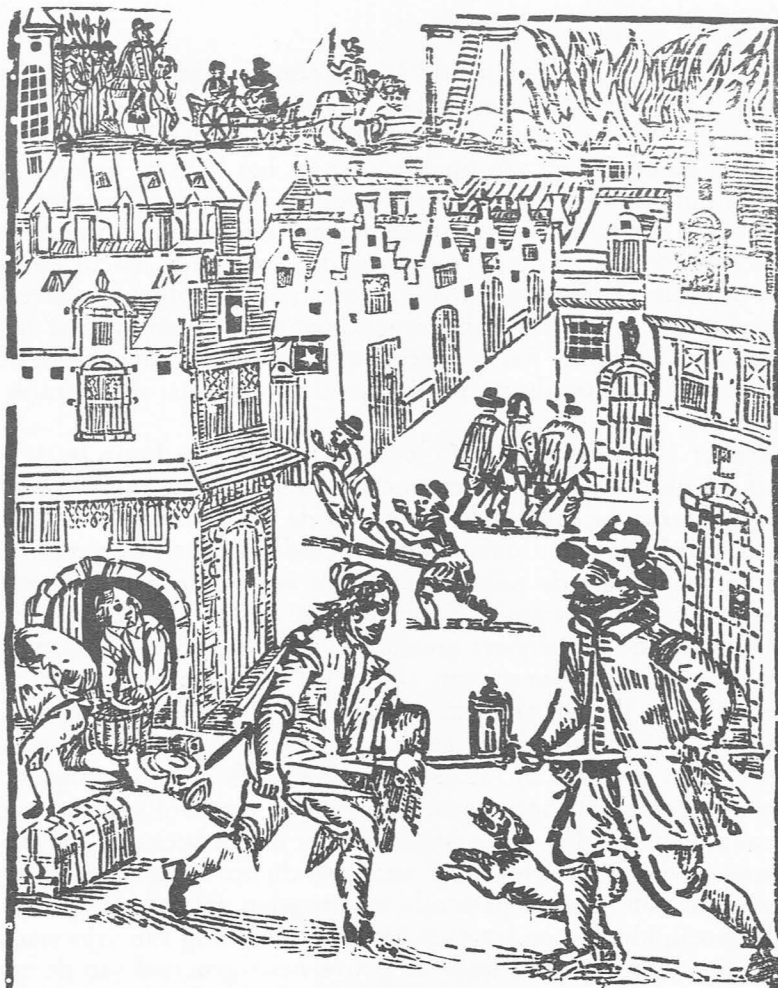
Tijdens de eerste jaren van de Franse overheersing waren vele instellingen en gebruiken verloren gegaan; vanaf het Consulaat (1799) keert stil aan de orde terug. Op 24 brumaire jaar 13 (15 november 1804) besluit het College de buurtschappen terug in te richten. De stad wordt ingedeeld in 238 buurtschappen. De gebuurtedekens, die in functie waren in 1794-95 hernemen hun ambt. In de buurtschappen zonder deken wordt een deken verkozen op 4 frimaire jaar 13 (1).

Door een besluit van 24 brumaire jaar 14 wordt de stad verdeeld in 18 secties; per sectie wordt een nachtwaker aangesteld. In het stedelijk wachthuis rechtover het stadhuis zijn een aantal loden in overeenstemming met het aantal nachtwakers. Om 10 uur 's avonds moeten de nachtwakers zich in het wachthuis aanbieden, waar ze een lood ont-

vangen. Daarna begeven ze zich naar hun sectie en doen er bewaking tot vier uur 's morgens. Elk uur maken ze een ronde van hun sectie. Bij het slaan van het uur roepen ze met luide en duidelijke stem het uur en zetten de bewoners aan op het vuur en het licht te waken. De nachtwakers moeten overtreders van de wet op heter daad betrapt aanhouden en naar het stedelijk wachthuis leiden. In geval van brand wekken de nachtwakers de burens, verwittigen de gewapende macht en de inspecteur van de openbare werken. Om vier uur 's morgens begeven de nachtwakers zich terug naar het wachthuis en overhandigen er het ontvangen lood. Het is de nachtwakers streng verboden zich op te houden in herbergen, "jeneverhuizen" of elke andere plaats, waar drank verkocht wordt.

Op 13 oktober 1815 besluit het College de nachtwacht herin te richten. Vanaf 16 oktober 1815 zal er in elk buurschap van zes uur 's avonds tot middernacht een wacht letten op de goede orde en de openbare rust. De wakers zullen onbekende vreemdelingen en de verdacht uitzierende personen naar de politie leiden. De wakers zorgen er voor, dat de herbergen om tien uur gesloten zijn; ze zullen aan de burgemeester de namen van de herbergiers meedelen, die weigeren de onderrichtingen na te leven. Elke burger van 18 tot 60 jaar moet aan de waakdienst deel nemen; de gebrekkigen worden van de dienst ontslagen. Personen, bekend om hun slecht gedrag, worden uitgesloten. De gebuurtedeken stelt een beurtrol op. Elke burger kan zich laten vervangen, maar de vervanger moet ingeschreven zijn op de beurtrol van het buurtschap en aanvaard worden door de deken. De deken moet de namen van de burgers, die verwaarlozen of weigeren dienst te doen, melden aan het stadsbestuur, dat de passende maatregelen zal nemen. Indien een waker moeilijkheden ondervindt bij de uitoefening van zijn wacht, mag hij na toelating verleend door de gouverneur-generaal van de stad, beroep doen op de militaire wacht, die opdracht heeft de nachtwakers bijstand te verlenen. De politiecommissarissen en de commandant van de brandweer moeten de toepassing van het reglement dikwijls controleren (2). Volgens het inwendig reglement van 28.10.1815 moeten per buurtschap twee nachtwakers worden aangesteld. Indien in een buurtschap de wachtdienst verzekerd wordt door een of meer bezoldigde wakers, zal elke ingeschreven burger een bijdrage betalen. Elke nachtwaker is voorzien van een lans. De dekens mogen noch kinders, noch dronkaards als nachtwakers toelaten. De wakers moeten de soldaten, die zich een half uur na de taptoe op straat bevinden (dit is om 6 u 30 's avonds) aanhouden en naar de wacht leiden.

Het is echter verboden officieren en soldaten voorzien van een vergunning van de plaatscommandant aan te houden. Soldaten, die zich na de taptoe in een herberg bevinden, mogen niet aangehouden worden; de waker zal de commandant van de wacht verwittigen, die een patrouille zal zenden. De wakers mogen hun buurt niet verlaten; ze moeten een aangehouden persoon overmaken aan de naaste waker, die alzo

ICK BEN TEN DIENSTE VAN HEEREN EN COOPLIEDEN, DE GOEDE BORGERS HAER HUYSSEN. ICK WACHTE OMDAT ER GEEN DIEFTE EN SOU GESCHIEDEN. BRAND OFT ONGEVAL ICK OOCK WEL WACHTE. ICK DOORLOOPE ALLE HOECKEN BY NACHTE OM MYNEN DIENST TE VOLBRINGEN.

De illustratie is ontleend aan het werk van Ferdinand van der Haeghen, Bibliographie Gantoise en is een nieuwjaarswens van de nachtwacht. De tekst luidt :

Ick ben ten dienste van Heeren en Coopliden, de goede Borgers haer huysen. Ick wachte omdat er geen diefte en sou geschieden. Brand oft ongeval ick oock wel wachte. Ick doorloope alle hoecken by nachte om mynen dienst te volbringen.

geleid wordt naar de politie. De buurdekens moeten de toepassing van het reglement nauwkeurig controleren.

In het karnavalreglement van 20 januari 1818 wordt nog een beroep gedaan op de dekens : "Les commissaires de police veilleront à ce que les rues et places publiques de la ville soient déblayées de toutes les immondices et décombres, qui pourraient s'y trouver. Les doyens des voisinages sont spécialement invités à les seconder". De deken moet er dus op waken, dat elke inwoner de straat voor zijn woning reinigt. De buurtschappen verzorgden ook de muurkapelletjes. In 1818 moet een deken op de Brugse Poort op de weg naar Mariakerke een muurkapelletje geplaatst hebben. Het College besluit op 14.2.1818, dat het aan de dekens verboden is een kapel te plaatsen; de kapel moet verwijderd worden.

Vermoedelijk werden stilaan als wakers nog enkel bezoldigde mannen aangesteld. De tijden werden ook rustiger, waardoor enkel 's winters wakers dienst deden. In het "Rapport sur l'administration et la situation des affaires de la ville de Gand" van 7 november 1836 - het is het eerste verslag volgens art. 70 van de gemeentewet van 1836 - lezen we, dat de stad verdeeld is in 273 buurtschappen. Elke deken duidt 's winters een of twee nachtwakers aan, die dienst doen van 10 uur 's avonds tot vier uur 's morgens. Elke waker is gewapend met een lans en ontvangt een loon van 1.50 F tot 2 F per nacht. Volgens het verslag biedt deze organisatie twee voordelen : de orde en de rust worden verzekerd en ongeveer 500 personen vinden er 's winters een inkomen.

Stilaan verwatert de organisatie van de buurtschappen; ook vele wakers, die arme sukkelaars zijn, nemen hun taak niet al te ernstig op. We willen hier even verwijzen naar een krantenbericht in de Gazette van Gend van 1839 (zie G. T. N° 4 blz. 83). De toestand blijft toch nog bestaan tot 1853. Baron de Saint Genois verdedigt nog in de gemeenteraad de buurtschappen, maar de gemeenteraad besluit op 19 november 1853 een dienst van nachtwakers in te richten. Volgens dit besluit wordt er een politiekorps opgericht, dat in het bijzonder belast wordt met de nachtwacht. De nachtwacht is samengesteld uit tien brigadiers - deze behoorden reeds tot het politiekorps en doen ook over dag dienst - en 70 gewone wakers.

Het korps wordt ingedeeld in vijf brigades; elke brigade wordt gehecht aan een politiewijk. Elke wijk heeft een aantal posten. De nachtwakers moeten de openbare orde en de veiligheid doen eerbiedigen; de brigadiers controleren de posten en moeten er zich van verzekeren, dat de waakdiensten nauwkeurig en regelmatig worden uitgevoerd. De wacht-uren zijn : 's zomers (1 mei tot einde augustus) van elf uur 's avonds tot vier uur 's morgens; 's winters : van tien uur 's avonds tot zes uur 's morgens. De nachtwakers staan onder het rechtstreeks bevel van de brigadiers; de ganse dienst valt onder de bevoegdheid van de hoofd-commissaris.

De nachtwakers werden door het College van burgemeester en schepe-

nen benoemd. De wedde bedraagt 45 F per maand; de nachtwakers maken deel uit van de pensioenkas van de stadsbedienden.

De dienstkledij van de nachtwakers was als volgt : een jas in blauw laken en een broek in maringo-kleur; een gordel in zwart leder voorzien van een plaat met het stadswapen; een hoed in verlakt vilt met het opschrift "Garde de nuit N."; 's winters dragen ze een mantel model infanterie, voorzien van knopen met het stadswapen. Welke lezer kan ons vertellen wat bedoeld wordt met maringo-kleur ? De wakers waren bewapend met een korte gekromde sabel (briquet d'infanterie) en voorzien van een lantaarn. De uitrusting werd geleverd door het stadsbestuur, maar terugbetaald door de wakers door een maandelijks afhouding van vijf frank op hun wedde tot de kledij betaald was. De strafmaatregelen waren : de berisping en de afhouding van 5,10 of 15 dagen wedde, beide straffen uitgesproken door de hoofdpolitiecommissaris en de afdanking uitgesproken door het college. De afhoudingen bij strafmaatregel werden gestort in een hulpkas voor wakers, die tijdelijk hun dienst niet konden waarnemen en die in dit geval op hun kosten zich moesten laten vervangen door een persoon aangesteld door de hoofdcommissaris.

De inrichting van de nachtwacht betekende natuurlijk een nieuwe uitgave voor de stad. Naar de stelregel "nieuwe uitgaven, nieuwe inkomsten" werd op 10 december 1853 een besluit genomen, waarbij de kosten van de nachtwacht werden gedekt door een bijzondere belasting te betalen door de bewoners van de huizen met een huurwaarde van 250 F of meer per jaar. De belasting werd berekend aan 3,75 % op de huurwaarde. Het innen van de belasting viel onder de bevoegdheid van de stadsontvanger. De inning geschiedde om de veertien dagen aan huis tegen afgifte van een betaalbewijs. In mei 1855 werd de jaarwedde van de nachtwakers gebracht op 600 F. In 1855 wordt ook de bijzondere belasting voor de nachtwacht vervangen door een belasting op de bewoonde huizen met een huurwaarde van 200 F per jaar of hoger. De belasting wordt berekend aan 2,5 % van de huurwaarde en wordt om de drie maand geïnd. Nog in 1855 wordt het aantal nachtwakers met tien verminderd : 53 doen dienst in de stad en zeven in de wijken extra-muros. In 1860 worden de octrooirechten en het poortrecht afgeschaft; de stad neemt stilaan uitbreiding. Op 15 september beslist de gemeenteraad het aantal nachtwakers tot tachtig op te voeren; de jaarlijkse uitgave bedraagt thans 48.000 F. Ook het politiekorps wordt uitgebreid.

In 1870 werd de wedde van de nachtwakers gebracht op 700 F per jaar.

Of de nachtwakers altijd hun taak ernstig opnamen, valt te betwijfelen, want regelmatig lezen we in de kranten klachten over de nachtwakers. In de gemeenteraad van 29 december 1899 wordt een verzoek ingediend, waarbij gevraagd wordt dat de dag- en nachtpolitie om de veertien dagen een rustdag zou bekomen. Volgens het reglement had elke

agent recht op acht dagen verlof per jaar; dit betekent dat een agent 357 dagen per jaar dienst had, en dit van 's morgens tot 's avonds. De gemeenteraad stemt een krediet van 1500 F om de plaatsvervangers te betalen, wanneer de nachtwakers hun maandelijkse rustdag genieten. In 1899, op voorstel van hoofdcommissaris Van Wesemael wordt het gebruik van politiehonden ingevoerd. De honden, een dertigtal, waren Belgische en Franse schapers. De dieren ontvingen twee maaltijden per dag : een 's morgens en een 's avonds. Een maal bestond uit vleesnat met vlees, rijst en grof brood. Elk maal woog 1,750 kg. 's Nachts op dienst kreeg het dier nog een dikke snede brood. Het onderhoud per dag kostte dertig centimes. De jaarlijkse uitgave bedroeg 3400 F : 3150 F voor het onderhoud en 250 F voor de aankoop van honden. Bij de aankoop waren de dieren meestal zes maanden oud. Ze werden afgericht, zodat ze enkel een nachtwaker in uniform gehoorzaamden en hun geleiders konden verdedigen. De africhting duurde ongeveer drie maand. De uitrusting van de honden bestond uit een halsband, een rugbedekking voor regenachtig weer en een muilband van een bijzonder model, dat onmiddellijk door de nachtwaker kon geopend worden. Rond 1900 werd het aantal nachtwakers opgevoerd tot honderd en elf. In 1914 werd hun aantal teruggebracht tot vijftachtig. In het begin van de twintigste eeuw krijgen de politieagenten en de nachtwakers drie vrije dagen per maand. Dit blijft zo tot 1920. In maart 1920 besluit de gemeenteraad aan het politiepersoneel een verlofdag per week plus tien dagen verlof per jaar toe te kennen. Het aantal politieagenten wordt met veertig vermeerderd. De dienst bedraagt negen uur per dag. In september 1920 eindigt het kontrakt, waarbij 35 fietsen gehuurd worden voor de rijwielbrigade. De gemeenteraad besluit 35 rijwielen aan te kopen tegen 510 F per stuk. Door de devaluatie van onze munt na de eerste wereldoorlog moesten de wedden en lonen regelmatig worden aangepast. De gemeenteraad van 9.12.1929 bepaalt de nieuwe jaarwedde van de nachtwakers : minimum 12.400 F, maximum : 15.200 F, plus 10 % verhoging gestemd in de gemeenteraad van 7.10.1929 als duurtetoeslag. Vanaf 1932 worden de aftredende nachtwakers niet meer vervangen. De brigade van de agenten-wielrijders wordt aangevuld naarmate het aantal nachtwakers vermindert; deze brigade wordt met nachtdienst belast. Begin 1933 zijn er nog zestig nachtwakers. Op 1 april 1933 worden ze ingelijfd in het algemeen politiekorps en ontvangen dezelfde wedde als de "dagagenten".

M. STEELS

EEN WOORDJE OVER DE KAZERNE IN DE BRUSSELSEPOORT- STRAAT TE GENT

Over het algemeen heeft de Gentse bevolking van 1973 een verkeerd idee over het gebouw - thans ingenomen door de Staf van de Luchtmacht.

De derde leeftijd ergert zich wanneer men spreekt over de Hollain-kazerne als gewezen artillerieverblijf.

Dit gebouwencomplex omvat (eigenlijk) twee afdelingen, nl. de grote en de kleine kazerne. In het gedeelte links rechtover de pomp verbleef het 4de Lansiers. Rechts tegenover de Korte Kregelstraat een batterij Artillerie, met de Gentse spotnaam "str...boeren". Een gespan met 3 maal 2 paarden maakt inderdaad veel lawaai wanneer het door de straten rijdt.

Oningewijden stellen de vraag "wat is het nu eigenlijk ? Cavalerie - artillerie of luchtmacht ?

Hierbij enkele flitsen over het 4de Lansiers.

Het 4de Lansiers met zijn kleurrijke uniformen was te Gent VOOR 1914 een geliefd regiment en zijn muziekkorps werd met geestdrift onthaald en toegejuicht wanneer het TE PAARD door de straten reed of concerten gaf op de Kouter of in het Park.

Het is ontstaan door naamwijziging uit het 2de Curassiers, dit laatste gesticht op 1 juli 1836 door ontubbeling van de zware ruitery 1ste Curassiers.

In 1853 krijgt de eerste rij der escadrons lansen en behoort het regiment tot de lichte ruitery.

1 juli 1863 wordt de titel Curassiers door Lansiers vervangen met behoudt van de standaard en het opschrift 2 Curassiers op het voetstuk. Wat nog steeds in 1973 het voetstuk versiert.

In die tijd hebben de regimenten geen vaste verblijfplaats en pas in 1889 wordt Gent officieel en definitief de garnizoenstad. De Staf plus 3de en 4de escadrons - Brusselsepoortstraat en 1ste en 2de escadrons gaan naar Oudenaarde. Het voorlopige wordt definitief.

In mijn bibliotheek zit een merkwaardig boekje getiteld "Manuel du Soldat Belge", geschreven in 1856 door Pater Barbieux, Leger Aalmoezener van het Gents Garnizoen. Wat duidelijk aanwijst dat diverse regimenten in Gent hun standplaats hadden.

1889 mag derhalve niet als vestiging van 4 Lansiers te Gent genoteerd worden maar enkel als officieel besluit. Gedurende mijn diensttijd werd

verzekerd dat 4 Lansiers minimum 40 jaar in Gent heeft verbleven.

29 juli 1914. Het Regiment verlaat de stad in volle oorlogsuitrusting onder het bevel van Kolonel SBH Gillain en neemt deel aan de Slag der Zilveren Helmen te Halen. Men komt tegenover de elite der Duitse Ruitertij te staan - Huzaren des Doods-Dragonders - Uhlanen en Kurassiers met het kruim van de Duitse Adel en het Keizerlijke Leger.

Gedurende WO I zal het Regiment regelmatig bepaalde sectoren aan de IJzer bezetten - waarbij de ene helft in de loopgrachten doorbrengt en de andere helft voor de paarden zorgt. Deze wisselwerking stelt ontzettend veel problemen.

1915 - een verrassende en ondenkbare gebeurtenis. Een patrouille neemt de bemanning van een Duitse onderzeeboot gevangen, die in een ondiepe baai strandde ! !

Maart 1918 - In de overstromde landerijen van Oud-Stuyvekenskerke worden de voorposten in een tijdspanne van 14 dagen tweemaal overrompeld en alle manschappen gevangen genomen. De escadrons zijn deerlijk uitgedund.

In september-oktober zal het Regiment zich nog onderscheiden te Zomergem en Wippelgem.

Het Regiment neemt deel aan de Bezetting en krijgt ten slotte een nieuwe verblijfplaats te Spa, waar het in 1926 ontbonden wordt en samengevoegd met 1ste Lansiers.

GABRIEL HAELMAN
Oorlogsvrijwilliger 14/18
17 jaar

IN DE MAMMELOKKER TE GENT

Alle Gentenaars weten, dat ze die naam enkel eerst waardig zijn als ze minimum enkele uren doorgebracht hebben in het Rolleken. Het is dan ook best, dat de leden van de H. en H. Kring Gent bij gebeurlijk geval hun rechten en plichten kennen. Ook voor de kandidaten voor het ambt van cipier zal het nuttig zijn het reglement te kennen. Het College van Burgemeester en Schepenen is met het toezicht van de stadsgevangenis belast; een van hen controleert wekelijks de toepassing van de reglementen; hij waakt er in het bijzonder op, dat de namen van de gevangenen in het register worden opgetekend en hij ontvangt

tevens de gebeurlijke klachten. Als je dus opgesloten bent, zeg dan maar dat de dochter van uw tante dienstbode is bij de zoon van de burgemeester en goede behandeling is verzekerd.

Voor het inwendig bestuur van de gevangenis wordt een bewaker aangesteld. Deze moet kunnen lezen en schrijven in de beide landstalen. Voor de kandidaat-cipiers : thans is dit artikel vervallen. De cipier legt de eed af in de handen van de burgemeester. Zijn jaarwedde bedraagt 141,75 gulden of 300 frank, tevens heeft hij een woning ter zijner beschikking. De cipier bewaart de sleutels van de gevangenis en is persoonlijk verantwoordelijk voor de vluchtpogingen en voor alle mogelijke gevolgen van zijn slordigheden. Hij mag noch aan de gevangenen noch aan de bezoekers eetwaren noch drank verkopen (geen cumul). Hij mag aan niemand toelaten contact te nemen met de opgeslotenen zonder toelating afgeleverd door de bevoegde overheid. Het eten, dat door de familie van een gevangene wordt gebracht, zal onmiddellijk door de cipier aan de opgeslotene worden bezorgd. Sterke dranken zijn verboden.

De cipier moet de gevangenen met zachtheid en menslievendheid behandelen; het is hem verboden in geval van ongehoorzaamheid of slechte wil hun een straf op te leggen. De bewaker moet dagelijks een verslag opstellen en afgeven op het politiebureau.

Elke gevangene ontvangt dagelijks 1,5 liter soep en 1,5 Gents pond brood (649 gram) samengesteld uit 2/3 tarwe en 1/3 rogge. De rantsoenen worden uitgedeeld om elf uur. Elke gevangene ontvangt bovendien een bussel stro van 15 Gentse pond; het stro wordt vernieuwd om de tien dagen. 's Winters heeft de gevangene recht op een deken. De gevangenen veroordeeld door de politierechtbank en die enkele tijd in de gevangenis moeten blijven, ontvangen een strozak met tien pond stro; het stro wordt om de zes weken vernieuwd. De cipier ontvangt als vergoeding voor het leveren van brood, soep en stro een vergoeding van 28,35 Hollandse cent per dag en per gevangene. Kandidaat-cipiers : hier ligt een middel om je inkomen te vergroten; gevangenen, die slechts enkele uren worden opgesloten, tellen ook mede en je moet hen niets bezorgen. De overheid wist dit echter ook en vond hierin een reden om een verhoging van de jaarwedde van de cipier te weigeren.

Het inwendig reglement voorziet een scheiding tussen mannen en vrouwen. De gevangenen mogen dagelijks "een luchtje scheppen" : de mannen 's winters van 8 tot 12 en van 1 tot 3 uur, 's zomers van 7 tot 11 en van 1 tot 6 uur. De vrouwen hebben minder rechten : 's winters enkel van 3 tot 5 uur en 's zomers van 6 tot 7 uur. De kamers en gangen worden driemaal per week geschuurd (dinsdag, donderdag en zaterdag). Best zich dus laten opsluiten op zaterdagmiddag tot maandagochtend : dan moet je niet schuren. De lokalen worden tweemaal per jaar gekalkt op kosten van het stadsbestuur.

De stadsgeneesheer bezoekt dagelijks voor negen uur de gevangenis; hij

verzekert zich van de gezondheidstoestand van de opgesloten, laat de zieken naar de infirmerie overbrengen en schrijft de nodige geneesmiddelen voor, die door de stadsapotheker worden geleverd op kosten van het stadsbestuur. Kandidaat-gevangene : voor maagzout, ricinusolie, enz. : niets betalen aan de cipier.

Bij overlijden van een gevangene zal de cipier er aangifte van doen aan de burgerlijke stand.

Voor de dames leden van de H. en H. Kring Gent, die eens als afwisseling een "mammelokkersoep" of "rollekenssoep" willen klaar maken en ter intentie van Meester John Bultinck ziehier de samenstelling voor tien personen : 200 gr. vlees, 70 gr. vet, 2 kg. aardappelen, 900 gr. groenten, 450 gr. rapen, 600 gr. wortels, 600 gr. brood, 250 gr. meel, 200 gr. zout. Alles laten gaar koken op een zacht vuur en koud opdienen.

Dit alles naar het reglement van 28 oktober 1817.

De huidige Mammelokker is de vroegere ingang tot de stadsgevangenis; in die tijd waren de gevangenhokken in de benedenzaal van de Lakenhal tot februari 1902. De voorgevel werd in 1741 gebouwd door David t'Kindt. Het half-verheven beeldhouwwerk werd enkele jaren geleden hersteld. De stadsgevangenis werd in 1902 gedeeltelijk afgebroken toen de laatste vakken van de Lakenhalle werden gebouwd. In de 19de eeuw werd de stadsgevangenis druk "bezocht" : in 1855 werden er 2788 personen opgesloten, daarna daalt het aantal "bezoekers"; in 1865 zijn er slechts 1117; daarna zal dit aantal terug stijgen. In 1900 werden 2563 namen in het register opgetekend.

In de Mammelokker kwamen heel wat sukkelaars en bedelaars terecht. Als voorbeeld een bericht uit de Gazette van Gend van 26 september 1838 : "Een tiental jongens van tien tot vijftien jaar oud zonder vaste woonplaats en 's nachts onder de bruggen of in het Groot Kanon slapende, zijn gisteren nacht bij politiemaatregel aangehouden en in de Mammelokker in hechtenis gezet".

De beroemdste persoon, die in de Mammelokker werd opgesloten, is vermoedelijk Louis Blanc (1811-1882). Gevlucht uit Parijs na de bloedige arbeidersopstand van 24-26 juni 1848, waarbij 4000 slachtoffers vielen en gevolgd door een meedogenloze repressie, werd Louis Blanc te Gent in de Veldstraat op zondag 27 augustus aangehouden en voorlopig in de Mammelokker opgesloten. Op maandagavond werd hij vrijgelaten en vertrok over Oostende naar Londen. Eerst in september 1870 keerde hij naar Frankrijk terug.

Om te eindigen nog een bericht uit de Gazette van Gent van 21 februari 1870. Ter gelegenheid van de loting werd er door de lotelingen heel wat gedronken : deze, die een goed nummer hadden getrokken, deden het van blijdschap; de anderen om hun ongeluk te vergeten. Dikwijls kwam het ook tot baldadigheden en vechtpartijen. "De dagen der loting zijn verscheidene personen welke wat te diep in het glas hadden gekeken, voor rustverstoring in de Mammelokker opgesloten, waar men de gevangenen een kot gaf, waar zich niet het minste bedding bevond;

zelfs beweert men geen stro. Wanneer ze 's anderendaags werden uitgelaten, waren ze half dood van de koude". Dergelijke voorvallen zullen zich jaarlijks voordoen.

Zo lezen we op 15 februari 1898 : "Militieloting. Heden was het veel rustiger dank zij de genomen politie maatregelen. Toch zijn nog 28 personen voor dronkenschap en opstand in de Mammelokker opgesloten". In december 1909 werd de nieuwe militiewet gestemd in het parlement; de loting behoorde tot het verleden. Nu schrijft de Gazette van Gent : "De loting is afgeschaft; dit is ook het einde van de vele ergerlijke toelopen. Voor de neringdoenden en vooral voor de herbergiers aan en rond het stadhuis en voor de huurhouders is het een groot verlies".

M. VAN GENT

BIBLIOGRAFIE

1. Zo pas verscheen het boek "HANDELINGEN der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent" nieuwe reeks, deel XXVI, 1972.
Inhoud : A. VERHULST : De vroegste geschiedenis en het ontstaan van de stad Gent.
D. ROELANDT : De voedingsgewoonten in de Gentse Sint-Pieters- en Sint-Baafsabdij tijdens de late middeleeuwen.
Dr. Med. E. G. R. OSSIEUR : J. B. Jacob, chirurgijn, verloskundige en auteur (1734-1790).
C. VANDENBROECKE : Graanbevoorrading en graanaanvoer te Gent en Brussel tijdens de eerste helft der 19de eeuw.
A. BRAEKMAN-DEVOLDER : Het Gentse blad "Den Vaderlander" en de strijd om de uitvoering der XXIV artikelen.
E. C. COPPENS : La société Huet. Tussen revolutie en reactie.
Bijdrage lidmaatschap : 200 F jaarlijks.
Prijs van deze aflevering voor niet-leden : 300 F.
Alle betalingen dienen gedaan via P.R. van de Maatschappij, 3706 80, Blandijnberg 2, Gent.
2. In Vooruit (24 november 1973) : De wereldtentoonstelling van 1913 te Gent door A. Bracke.
Idem : (1 december 1973) : Vijftig jaar geleden overleed Virginie Loveling te Gent door J. Murez.

3. In De Gentenaar : Het voormalig Recollettenklooster door P. Kluyskens. (27 november, 4, 11, 18 december).
 4. In Touring-Wegenhulp (nr. 21, 1973, 7 november) een artikel van F. B. : "URAG wil de urbanisatie van Gent bevorderen".
Uit een ander artikel in hetzelfde blad vernemen we, dat in 1972 Volvo Europa te Gent 39.934 auto's heeft geassembleerd; dit betekent 4,02 % van de productie in België in 1972.
-

VRAAG EN ANTWOORD

NOG WAT OVER DE VIER EEMERS.

Begin van de jaren 1900 was te Lochristi naast het toenmalige gemeentehuis en vrederecht een welbekend café "De vier eemers". Deze drukbezochte herberg van het dorp werd gehouden door A. Eeckman, meester-kleermaker en de kranige chef van de "Lootse" fanfare. Het gezin was in enkele jaren tijd gezegend geworden met vier nakomelingen zodat de klanten meestal spraken van er "eentje te gaan drinken in de . . . "vier schreemers". . .

FRANZ VANDEN BROUCKE

ANTWOORD OP VRAAG NR. 52

Van ons lid A. Van Acker ontvingen we de volgende tekst van een lied, dat hij gehoord heeft rond het jaar 1935;

Iedereen die weet wat dat dat is de fuure
op St.-Pietersplein.
Die 't niet en weet, die zal er wel van huure
op Sint-Pietersplein.
Meulens, bijzers en ne cinema,
Wafels, spekken, nouga en chocola.
Funiculi, funicula,
Drei bollen veur ne kluit.
Allez, wie schiet er 't kiske uit ?

Meulens, bijzers en ne cinema,
Wafels, spekken, nouga en chocola.
Fotografie instantané,
Draaikramen; allez, wie speelt er mee ?
Drei bollen veur ne kluit,
Allez, wie schiet er 't kiske uit ?

NOG EENS OVER WINDMOLENS TE GENT

Uit het Landboek der Goederen buiten de Dam- en Muidepoort opgesteld in 1780 door landmeter Carolus Benthuis ontleen we :

- N. 126 : Augustus Coppens proprietaris van eenen graenmolen ende berg genaemt den tollenaere, groot vier en sestig roeden, paelende oost en zuyd de volgende partye, west den steenweg ende oost de voorgaende partye.
- N. 137 : De huydevetters Sieurs De Vliegheer-Liedts ende consoorten proprietarissen van eenen schurstmolen met den berg, op en afrede groot dry en tachtig roeden paelende oost den steenweg, zuyd, west ende noord den ontvanger van haere maj. Spycen.
- N. 156 : Henderick van de Voorde, proprietaris van eenen steenen oliemolen genaemt de kallemoeye, paelend oost den ouden weg, zuyd sys self met N. 154, west de sassche vaert.
- N. 126 lag op ongeveer 80 Gentse roeden van de Muidepoort op de weg Muidepoort-Meulestede, N. 126 lag op ongeveer 160 Gentse roeden van de Muidepoort.
- Schuins over N. 126 lag N. 149.
- N. 149 : Het galgenvelt groot twee en negentig roeden paelende oost den steenweg, zuyd, west ende noord de voorgaende partye.
- Ter aanvulling een bericht uit de Gazette van Gent van maart 1846.

Publieke Verkoop
van eenen gekalante en welgelegen
Olie- en Graenwindmolen
te Oostakker
achter Meulestede-kapel.
genaemd de Pomperigge

met berg, op- en afrede, mitsgader woonhuys, magaseyn en land; groot 13,30 are of 80 roeden; gebruikt door de kinderen de Brabandere.
Instel : woensdag 25 maart 1846 te drie uur ter herberg te Wondelgem aen de Meulestedebrugge.

M. VAN GENT
